

SUPRUGE KLAVIR-ŠTIMERA

Vajolet se za klavir-štimera udala dok je on još bio mlad. Bel se za njega udala kad je ostareo.

Još se tu ponešto mora kazati, jer odabравши Vajolet za svoju suprugu klavir-štimer je odbacio Bel, a svi su se toga setili kada je drugo venčanje najavljeno. „Pa, ona dobija onaj ruševni ostatak, s koje god strane pogledate”, primetio je jedan farmer iz susedstva, bez zajedljivosti, nego samo iznoseći činjenicu onako kako ju je on sagledao. Ni drugi to nisu znatno drukčije sagledali, iako bi većina njih to na drugačiji način kazala.

Kosa tog klavir-štimera je već bila seda, a sa svakom novom vlažnom zimom jedno ga je koleno sve više i više bolelo. Nekada beše graciozan, ali više ne, a i vid mu beše narušen od onoga dana kad se venčao sa Vajolet – jednog četvrtka 1951. godine, sedmoga juna. Senke u kojima je živeo sada imale su manje oblika i gustine nego one iz te godine.

„Da“, izgovorio je on u maloj protestantskoj crkvi Sv. Kolmana, stoeći gotovo istovetno onako kao što je stajao onog negdanjeg popodneva. A Bel je, u svojoj pedeset devetoj godini, ponovila reči koje je njena nekadašnja suparnica davno izgovorila pred ovim istim oltarom. Dobar je vremenski period prošao; нико u crkvi nije smatrao da uspomeni na Vajolet nije ukazano poštovanje, da njen odlazak s ovog sveta ne bejaše bolno oplakan. „...obećavam ti vernost u dobru i zlu“, izjavlji klavir-štimer dok njegova novopečena supruga razmišљaše o tome kako bi radije tu do njega sad stajala u belom nego u prikladnoj boji crnog vina. Ona prvom venčanju nije prisustvovala, iako je bila pozvana. Svakojake je stvarčice posvršavala tog dana, čak i kokošarnik sredila, i uprkos tome plakala. Jer sa suzama ili bez njih, ona je bila lepša – i mlađa skoro pet godina – od neveste koja joj je tako životpisno zaokupila sve misli dok se borila s ljubomorom. Pa ipak, on je odabrao Vajolet – ili pak kuću koja će jednog dana da postane njezina, rekla je Bel u sebi ozlojeđeno u kokošarniku, i to nešto novca što je uz nju išlo, da ublaži bitisanje jednog slepca. Pa to je tako razumljivo, prisetila se kasnije, kad god bi ugledala Vajolet kako ga vodi dok su hodali, kad god bi pomislila na Vajolet koja čini sve kako bi njemu bilo ugodno, kako mu udahnuje život. E pa, to je mogla i ona.

Dok su izlazili iz crkve, čula se Bahova muzika, orgulje je danas neko drugi svirao, a obično je to bio njegov zadatak. Grupice su formirane na malom groblju koje je bilo raštrkano unaokolo male sive zgrade, gde majka i otac klavir-štimera bejahu sahranjeni, skupa sa precima sa očeve strane iz prethodne generacije. Biće tu čaja i pića za sve svatove koji budu raspoloženi da pređu put do kuće, udaljene tri kilometra, ali neki su se već sada pozdravili poželevši sreću novopečenom paru. Klavir-štimer se rukovao s onima koji mu behu poznati, videvši u mislima lica koja mu je njegova prva supruga opisala. Sve se to zbilo usred leta, baš kao 1951, osećao je vrelinu sunca na čelu i obrazima, a i na telu kroz tešku venčanu odeću. Celoga života je poznavao ovo groblje, napisao je slova na nad-

DOZIVI

grobnim spomenicima još kao dečak, izgavarajući pred svojom majkom imena iz očeve familije. On i Vajolet nisu imali dece, iako su to želeli. On je bio njeno dete, tako se pričalo, što bi Bel iznerviralo kad god bi to čula. Ona bi mu podarila decu, u to je bila sigurna.

„Treba da vas posetim sledećeg meseca“, podseti vremešni mladoženja ženu čija je ruka još uvek bila u njegovoj, vlasnicu Stenveja, jedinu prisutnu od svih čije je klavire štimovao. Svirala je prelepo. Zatražio bi to od nje svaki put kad bi joj štimovao klavir, uveravajući ju da je slušati je kako svira dovoljna nadoknada. Ali ona je uvek insistirala na tome da plati ono što duguje.

„U petak trećeg, koliko se sećam.“

„Da, jeste, Džulija.“

Zvala ga je gospodin Dromguld: on se prema ljudima ponašao na način koji nije baš podsticao bliskost. Često, kad su govorili o njemu, ljudi su ga pominjali kao klavir-štimmera, ovaj podsetnik na njegovu profesiju odražavao je poštovanje dodeljeno onom ko poseduje kakav dar. A njegovo puno ime bilo je Oven Fransis Dromguld.

„Pa, imali smo fin dan“, prokomentarisao mladi sveštenik iz parohije. „Rekoše da će možda biti kiše, ali su se tu zasigurno prevarili.“

„Nebo...?“

„O, ni oblačka, gospodine Dromguld, ni oblačka.“

„Pa, to je lepo. A doći ćete i do kuće, nadam se?“

„Naravno, naravno“, Bel je insistirala, a zatim pohitala kroz skupinu na groblju da ponovi ovaj poziv, jer beše rešena da održi zabavu.

* * *

Kad je neko vreme proteklo i novi brak postao rutinska stvar, ljudi su se pitali da li će klavir-štimer da počne da razmišlja o odlasku u penziju. Kako je imao bolno koleno i bio skoro skroz slep sad pod stare dane, smesta bi bio zaboravljen u kućama i manastirima u kojima je primenjivao svoje umeće. Dokolica mu je sad pristajala, dobrostivo uživanje u društvu kako su godine promicale taman onoliko koliko bejaše zasluzio. No kad bi mu, pokatkad, oni pričljivi i radoznali takvo što izneli, on bi porekao da na bilo šta takovrsno pomislio i rekao da će mu jedino smrt doneti bilo kakvu vrstu svršetka. A istina je bila u tome da bi on bez svog posla bio izgubljen, bez putovanjâ, bez dolaska na oko svakih šest meseci u neki od gradića u kojima je do sada nudio svoje usluge. Ne, ne, obećavao je on, još će oni da gledaju kako se beli opel pojavljuje na kapiji kakve farme ili biva parkiran na pola sata u dvorištu samostana ili pak na travnatoj ivici puta dok je za ručak jeo sendviče i pio čaj koji mu je iz termosa sipala supruga.

Vajolet je bila ta koja je podstakla pojavu većeg dela ovih aktivnosti. Onda kad su se oni venčali, on još uvek živeo sa svojom majkom u kolibici kod kuće u Barnagormu. Počeo je sa štimovanjem klavira – dva u kući u Barnagormu, pa još dva u celom tom gradu, i još jedan na farmi udaljenoj tri kilometra do koje je pešačio. U tim danima je naknada za njegov rad smatrana nekom vrstom milosrđa jer je bio slep pa su ga zvali s vremenima na vreme da popravi stolice ili hoklice, jer je i to umeo, ili da za ovu ili onu prigodu svira violinu koju mu je majka kupila još u detinjstvu. Ali Vajolet mu je, kad se udala za njega, izmenila

život. Preselila se u kućerak, gde se nije baš najbolje slagala s njegovom majkom, ali su uprkos tome uspevale da žive zajedno. Posedovala je kola, što je značilo da je mogla da ga odveze gde god bi našli klavir, obično dugo zanemarivan. Vozila ga je do kuća udaljenih čak i do šezdeset kilometara. Određivala je cenu njegova rada, uračunavajući tu i kola, potrošnju benzina. Efikasno je održavala adresar i beležila u dnevniku datum svakog narednog štimovanja. Uočila je značajan porast zarade i uvidela da se i iz sviranja violine može izvući više no što je do tada smatrala: iz večeri kantri muzike u usamljenim gostionicama, aktivnosti koja 1951. godine još uvek nije bila sasvim izumrla. Oven Dromguld je toliko uživao u sviranju violine da bi je svirao bilo gde, za zaradu ili bez nje. Ali Vajolet je želela zaradu.

I tako je taj prvi brak užurbano prolazio, a kad je Vajolet najzad nasledila očevu kuću, odvela je supruga da žive tamo. Ono što je nekad bila kuća na farmi, prestala je to da bude, jer je posedovanje zemlje zbog čega je i imala takav naziv bilo davno izgubljeno usled sklonosti ka jakom piću koja je generacijama unazad pravila probleme familiji, ali joj Vajolet nije podlegla.

„Pa, kaži mi šta je tamo“, njen muž bi počesto znao da upita u ranim godinama njihova braka. A Vajolet bi mu govorila o kući u koju ga je dovela, smeštenoj daleko na obodu planina koje su pri određenom svetlu bile plavičaste, i postavljenoj malo iza krine puteljka. Opisivala mu je kutke u prostorijama, drvene kapke na prozorima koje je mogao da čuje dok ih je spuštala i stavljala rezu kada bi istočni vетар izazvao promaju koja bi poremetila vatru u prostoriji koja je nekad smatrana salonom. Opisivala mu je šare na tepihu, na svakom od delova stepeništa, plavo-bele porcelanske okrugle drške na kuhinjskim kredencima, vrata koja su uvek bila zatvorena. On je toliko voleo da sluša. Njegova majka, koja se nikad nije u celosti pomirila s njegovom nedaćom, bila je nestrpljiva s njim. Svoj oca, konjušara u kući Barnagorm koji je preminuo nakon jednog pada, nikada nije upoznao. „Mršav kao hrt“, Vajolet je opisala njegovog oca sa jedne fotografije koja mu je preostala.

Dočarala mu je veliku, ledenu dvoranu kuće Barnagorm. „Ono oko čega hodamo na putu do stepenica jeste sto sa paunom na njemu. Ogromna srebrnasta ptica sa delićima obojenog stakla, sa raširenim krilima kako bi se prikazalo raskošno perje. Zeleno i plavo“, odgovorila je kad ju je upitao za boju, i da, bila je sigurna da je to samo staklo, a ne dragulji, jer joj je jedanput, dok je on davao sve od sebe da se snađe na dosta oštećenom velikom klaviru u salonu, tako bilo kazano. Stepenište je bilo u vidu krvulje, znao je to jer se toliko često uz njega peo i niz njega silazio do kapele u vrtiću. Prvo spuštanje je tamno poput tunela, rekla je Vajolet, na svakom od krajeva su po dve sofe i redovi portreta bez osmeha i napola izgubljenih u senkama zidova.

„Sad prolazimo pored Dusija“, kazala bi Vajolet. „Otac Fili naliva benzin na pumpi.“ Eso je bio u Dusiju, a on je znao kako je ta reč napisana jer je pitao i dobio odgovor. Dve različite boje su primenjene; šara dizajna je upoređena sa oblicima koje je on mogao da dodirne. Video je, kroz Vajoletine oči, bledu fasadu kuće MekKirdijevih na obodu Ogila. Video je ispijeno lice trgovca u Kilijsatu. Video je sklopljene oči svoje mrtve majke, njene ruke na grudima prekrštene. Video je planine, koje su u nekim danima bile plavičaste, a u nekim zaronjene u sivu izmaglicu. „Jagorčevina nije upadljiva“, rekla je Vajolet. „Više je nalik slami ili seoskom puteru, s mrljom boje u sredini.“ A on bi klimnuo glavom i znao bi. Nežno plave poput dima, rekla je za planine; mrlja u sredini više narandžasta nego crvena. Ni o dimu nije

znao ništa više od onog što mu je ona rekla, ali je mogao da raspozna te zvukove. Znao je šta je crveno, insistirao je na tome, zbog zvuka; narandžasto jer ga možeš okusiti. Mogao je da vidi crveno u znaku Eso, a narandžastu mrlju na jagorčevini. „Slama“ i „seoski puter“ su mu bili od pomoći, a kad je Vajolet nazvala gospodina Vitena kvrgavim, to bilo dovoljno. Određena nadstojnica samostana bila je stroga. Ana Kregi je sanjalacki posmatrala oči. Tomas iz pilane bio je aljkavac. Bat Konlon je imao čelo retrivera Meriksovih, kog je milovalo svaki put kada bi posetio Broadvud Meriksovih.

* * *

U periodu između prve supruge i druge, klavir-štimjer je uspevao bez ikoga, pozivali su ga oni koji su imali klavire i dovozili do svojih kuća, imao je pomoć pri kupovini i u održavanju kuće. Osećao je da je na smetnji ljudima i znao je da Vajolet to ne bi želeta. Niti bi želeta da posao koji je za njega izgradila bude zanemaren samo stoga što nje više nema. Bila je ponosna na to što je on svirao orgulje u crkvi Sv. Kolman. „Nemoj nikad s tim da prestanče“, prošaptala je malo pre nego što je prošaptala svoje poslednje reči, pa je on tako išao sâm u crkvu. Jedne nedelje, nakon što su prošle skoro dve godine, počela je romansa sa Bel.

Još od onda kad je bila odbijena, Bel nije uspevala da se ratosilja ljubomore, ozlojeđena stoga što je ona bila lepa, a Vajolet nije, ogorčena jer joj se činilo da je kazna slepila bila kazna i za nju. Jer kako bi do kaznom mogli nazvati mrak u kojem su oni bezvidni živeli? I šta je do kazna bila tmina kojom je za njega pomračena njena lepota? Pa ipak, nije tu bilo nikakvog greha kog je trebalo kazniti, a oni bi bili divan par, ona i Oven Dromguld. Bio bi to čin milosti, da svoju lepotu daruje čoveku koji ni ne zna da je tu.

I upravo stoga što njena nedaća nije prestajala da joj zadaje glavobolju, Bel je ostala neutrana. Isprva je pomagala ocu, a potom bratu u porodičnoj radnji, pišući etikete za zidne i ručne satove koji su ostavljeni za popravku, primećujući detalje na ugraviranim zapisima na sportskim trofejima. Posluživala je iza jedne kase, a najzaposlenija je bila za vreme Božića, staklena roba i pokazivači vremenskih prilika joj behu najpopularniji darovi za venčanje, a za manje prilike to su bili upaljači i bijuterija. S vremenom bi satovi zahtevali samo promenu baterije, tako da se strana poslovanja koja se odnosi na poklone proširila. Ali kako je vreme prolazilo, nije u gradu bilo nijednog čoveka koji bi se mogao meriti s onim koji joj je bio oduzet.

Bel se rodila iznad radnje, a kad su kuća i radnja prešle u bratovljeve ruke nastavila je tu da živi. Tu su se rodila bratovljeva deca, ali je za nju tu još uvek bilo mesta, a njenome načenje u radnji nikada nije dovedeno u pitanje. Ona je bila ta koja je piliće držala u zadnjem delu i uvek vodila brigu o njima, ispunjavala dužnost koja joj je dodeljena na njen deseti rođendan: to se, takođe, nastavilo. To da živi s razočaranjem odavno je postalo deo nje, učinilo je onim što je bila za svoje nećakinje i svog nećaka. A njenim očima je, neki su primetili, to podarilo još veću lepotu. Kada je započela romansa sa čovekom koji ju je nekoć odbio, njen brat i njegova supruga su smatrali da pravi grešku, ali nisu ništa rekli, nego su je samo s podsmehom upitali da li namerava da i piliće sa sobom ponese.

Te nedelje su stajali i razgovarali na groblju kada je grupica drugih parohijiana otišla. „Dođi da ti pokažem grobove“, rekao je on i poveo je znajući tačno kuda ide, hodajući po travi i dotičući prvi nadgrobni spomenik prstima. Njegova baka, reče, sa očeve strane i na

tren je Bel poželela da i sama dotakne ugravirana slova umesto što je gledala u njih. Oboje su znali, dok su se kretali među grobovima, da su parohijani koji su otišli kući i te kako primetili ovaj par koji je ostao iza njih. Svake nedelje, otkako je Vajolet umrla, on bi izašao iz kuće i vratio se, ako nije kišilo, a u tom slučaju bi čovek koji je dovezao vremešnu gđu Pertil do crkve i njega odvezao kući. „Da li si raspoložena za šetnju, Bel?“, upitao ju je nakon što joj je pokazao nadgrobne spomenike svoje porodice. Odgovorila je da jeste.

* * *

Bel nije sa sobom ponela piliće kad je postala supruga. Rekla je da joj je dosta pilića. Kasnije se pokajala zato jer je svaki put kad bi radila nešto u kući osećala da je to Vajolet pre nje već radila. Kad je sekla meso za gulaš, stoeći tako da je svetlo padalo na dasku koju je Vajolet koristila, i na nož, osećala je da ide njenim stopama. Sekla je šargarepu na kockice nadajući se da ju je Vajolet sekla na režnjeve. Kupila je nove drvene kašike jer su se Vajoletine sve tako sasušile. Obojila je uspravne delove ograde na stubištu. Obojila je unutrašnjost ulaznih vrata koja se nikad nisu otvarala. Ratosiljala se gomile ženskih magazina, starih više godina, koje je pronašla u kredencu na spratu. Otarasila se tave za koju je smatrala da je više nije higijenski koristiti. Naručila je novi vinil za kuhinjski pod. Ali je redovno plevila leje cveća u zadnjem delu kuće da ne bi neko ko nađe pomislio da ona ne vodi brigu o kući.

Svagda je bila prisutna ova dihotomija: šta zadržati, šta promeniti. Da li je briga o cvetnim lejama bila priznavanje Vajoletine pobeđe? Da li je postala sitničava zato što je bacila tavu i tri drvene kašike? Nakon svega što bi Bel uradila sledila je sumnja u samu sebe. Dežmekasta Vajoletina figura, sedokosa kakva je na kraju bila, s očima koje su upale u debljini njena lica, kao da joj je izdavala komande i to ju je iritiralo. A bezvidni muž kojeg su delile, nežno svirajući violinu u jednoj ili drugoj prostoriji, nije znao da se njegova prva supruga oblačila bez ukusa, nije znao da se ugojila i postala aljkava, nije znao da je bila neuredna kuvarica. To što je Bel tå koja je živa, to što je njoj podarena sva privrženost ovog čoveka, to što je prigrabila sve što je njegovoj prvoj supruzi pripadalo i zauzela njenu spavaču sobu i vozila njena kola, to je trebalo da bude dovoljno. To je trebalo da bude sve, ali kako je vreme odmicalo to sve je za Bel predstavljalo jedva tek nešto, skoro ništa. On je bio naučen da se ponaša na onaj način koji mu je omogućen i hvaljen u braku od skoro četrdeset godina: to je ono što je svagda bilo tu negde.

Godinu dana nakon venčanja, dok je par za vreme ručka sedeо u kolima koja je Bel dovezla kroz kapiju na poljanu, on reče:

„Ako je ovo previše za tebe, ti bi mi to rekla?“

„Previše, Ovene?“

„Vožnja posvuda. To što treba da mi pomogneš da uđem i izađem. To što treba da sediš tu i slušaš.“

„Nije previše.“

„Tako si dobra što imaš toliko strpljenja.“

„Ne mislim da sam dobra uopšte.“

„Znam da si bila u crkvi one nedelje. Namirisao sam parfem koji si nosila. Čak i za orguljama sam mogao da ga namirišem.“

„Nikada neću zaboraviti tu nedelju.“

„Voleo sam te onda kad si mi dopustila da ti pokažem nadgrobne spomenike.“

„Ja sam tebe volela i pre toga.“

„Neću da te zamaram svim ovim vucaranjem unaokolo zbog klavirâ. Znaš da to mogu da napustim.“

On bi to za nju učinio, mislila je ona dok je on ovo izgovarao. Ne može on ženi nešto mnogo da pruži, rekao je jednom drugom prilikom: slep čovek koji se bliži kraju svog života. Priznao joj je da kad je isprva hteo da se oženi njome nije joj to iznosio više od dva meseca jer je bolje od nje znao u šta bi se upustila da je pristala. „Kako Bel ovih dana izgleda?“, upitao je Vajolet pre nekoliko godina, a ova je isprva začutala. A zatim je, čini se, rekla sledeće: „Bel još uvek izgleda kao devojčica.“

„Ne bih želeta da prekineš svoj rad. To nikada, Ovene.“

„Ti si veliko srce, ljubavi. Nemoj da govorиш da nisi dobra.“

„Pa to i meni daje priliku da se prošetam. Više no ikada u svom životu. Duž svih ovih širokih ulica do kuća za koje nisam ni znala da postoje. Do gradova u kojima nikad nisam bila. Do ljudi koje nikad nisam upoznala. To je pre bilo ograničeno.“

Otela joj se ta reč, ali to nije bilo važno. On nije odgovorio da je razumeo to o ograničenju, jer to nije bio njegov stil. Kada su počeli da se upoznaju, posle te nedelje kod crkve, rekao je da je često mislio na nju u radnji za nakit njenog brata, kako umotava ono što je tu kupljeno, baš kao što je za njega umotala ručni sat koji je kupio za jedan od Vajoletinih rođendana. Mislio je o njoj kako navlači rešetke preko prozora s večeri i zaključava vrata radnje, a zatim se penje na sprat da malo posedi s bratovljevom porodicom. Kad su se venčali, ona mu je još toga rekla: kako je provodila većinu dana, da su samo pilići bili njeni. „Oblači se sa stilom“, Vajolet je dodala kada je rekla da žena koju je zarad nje odbacio još uvek izgleda kao devojčica.

Nisu imali medeni mesec, nego ju je on, nakon što se zapitao da li je sve to putovanje previše za Bel, odveo u svratište kod mora gde su on i Vajolet mnogo puta znali da provedu sedmicu. Odsedali su u istom pansionu, San Sučiju, i šetali dugačkim, pustim žalom i putićima na kojima bi ševe šmugnule u fuksije i iz njih se pojavile, i po liticama. Pili su u Meljevoj gostionici. Ležali su na jesenjem suncu na peščanim sprudovima.

„Lepo od tebe što si se ovoga setio“, Bel mu se nasmešila, zadovoljna što je želeo da ona bude srećna.

„Priprema nas za zimu, Bel?“

Znala je da ovo ni njemu ne pada lako. Došli su na ovo mesto jer on za drugo nije znao; bio je svestan, još pre nego su pošli na put, koliko bi njegova osećanja mogla da se zakomplikuju kad tamo stignu. Ona je to videla na njegovom licu, svojevrstan stoicizam koji nije bio tu zbog nje. On je u sebi nosio krivicu izdaje, koju je dodatno razrovario miris mora i morske trave. Glasovi u pansionu bili su glasovi koje je i Vajolet čula. Za Vajolet je, takođe, miris cveta morske krvi ostao da lebdi u oktobru. Vajolet je bila ta koja je prva rekla da će ih sedmica na jesenjem suncu pripremiti za zimu: i toga se setio onog trena kad je izgovorio te reči.

„Reći će ti šta ćemo“, kaza on. „Kad se vratimo, nabavićemo ti televizor, Bel.“

„O, ali ti...“

„Ti ćeš mi reći.“

Šetali su blizu svetionika na rtu kad je on ovo izgovorio. On je i Vajolet htio da ponudi televizor, ali bi Vajolet sigurno odgovorila da neće time da se bakće. Činjenicu da nikad ne bi bio uključen bi verovatno iznela kao svoj argument, kao i to da na njemu možeš videti samo koještarije.

„Dobar si prema meni“, Bel reče umesto toga.

„A ne, ne.“

Kad su se dovoljno približili svetioniku on uzviknu, a jedan čovek mu uzvrati s prozora. „Sačekaj minut“, reče čovek, a dok je otvorio vrata mora da je već pogodio da je žena koju je znao umrla. „Hoćeš gutljaj?“, ponudi mu on kad se nađoše unutra i pomenuše smrt i ponovno venčanje. Nasuše viski, a Bel oseti da tri čaše podignute u znak zdravice odaju počast njojzi, iako to nije bilo rečeno. Padala je kiša kad su se vraćali u pansion, poslednje večeri njihovog odmora ovde.

„Fino za zimu“, reče on dok je ona sledećeg dana vozila kroz kišu koja nije prestajala. „Televizor.“

Kad je stigao, bio je instaliran u sobičku koji je nekad smatran prostorijom za primanje gostiju, pored kuhinje. Tu su uglavnom sedeli, tu je bio i radio. Dve sedmice nakon što je televizor pristigao Bel je pribavila malog crnog psa ovčara koga jedan farmer nije htio jer se pas plašio ovaca. Ovaj je pas postao njen i uvek je nazivan njenim. Ona ga je hranila i starala se o njemu. Navikla ga je da putuje s njima u kolima. Dala mu je novo ime, Megi, na koje se vremenom počeo odazivati.

Ali čak i sa psom i televizorom, sa onim što je u kuću dodala i onim što je iz nje izbacila, uz tako iskreno uverenje da je voljena i reči pohvale, ništa se za Bel nije promenilo. Žena koja je tako dugo držala ruku njenog supruga, koja ga je vodila u prostorije kuća u kojima je vratila klavire u život, još uvek je bila tu. Ne kao kakav zamorni zloduh, nekakva bezmilosna avet koja je tako nekako tu prisutna, nego kao da je deo nje ostao u čoveku koga je volela.

Osetljiv više no drugi ljudi, Oven Dromguld je i dalje osećao nelagodu svoje druge supruge. I ona je to znala. Iz tog je razloga ponudio da napusti svoj posao, iz tog ju je razloga odveo na Vajoletinu morsku obalu i snosio krivicu izdaje, iz tog su razloga sad imali televizor, kao i psa ovčara. Mogao je da pretpostavi zašto je ona promenila pod u kuhinji. Ponosno je podigao čašu u njenu čast u društvu čoveka koji je znao Vajolet. Ponosno je sedeо s njom u trpezariji pansiona i Melijevoj gostonici.

Bel je sebe nagnala da to zapamti. Nagnala je sebe da vidi kako se flaša „Džona Džejmsona“ uzima iz kredenca u svetioniku, i da čuje glasove u pansionu. On je razumeo, dao je sve od sebe da je uteši; u svemu što je činio očitovala se privrženost prema njoj. Ali Vajolet bi mu rekla koje je boje lišće. Vajolet bi mu rekla da li je plima ili oseka. Isuviše kasno je Bel ovo uvidela. Vajolet je bila vid ovog slepog čoveka. Vajolet joj nije ostavila prostora da diše.

* * *

Jednog dana, vraćajući se iz kuće koja je bila najudaljenija od onih koje su posetili, a u koju je Bel prvi put ušla, on reče: „Da li si ikada videla prostoriju koja je turobna poput ove? To je zbog ikona?“

Bel vradi kola unazad i ispravi ih, a zatim pažljivo krenu kroz kapiju koja, pre trideset godina, nije bila dovoljno široka.

„Turobna?”, reče ona u uličici koja je ličila na korito reke, okrećući volan da zaobiđe rupe na putu što je bolje mogla.

„Pitali smo se može li biti da nisu hteli bilo šta živopisno na tapetama da ne bi oskrnali slike?”

Bel to nije prokomentarisala. Usporila je opel do asfaltnog druma i u tišini vozila preko močvarnog dela. Živopisno je videla ikone u prostoriji u kojoj je bio klavir gđe Gringen: Bogorodica sa detetom, Srce Hristovo, Sv. Katarina sa svojim krinom, Bogorodica sama, Hrist u svoj slavi. Bile su obešene naspram neke neopisive smeđe boje; na kaminu je bilo statua kao i na polici u uglu. Gđa Gringen je unela čaj i biskvite u tu malu, melanholičnu prostoriju, govoreći tiho kao da je sva ta religioznost to zahtevala.

„Kakve slike?”, upita Bel ne okrećući glavu, iako je to mogla da učini, jer nije bilo drugih vozila a močvarni put je vodio pravo napred.

„Zar slike još uvek nisu tamo? Ikone po celoj prostoriji?”

„Mora da su ih skinuli.”

„Šta je onda tamo sada?”

Bel malčice ubrza vožnju. Reče da se lisica pojavila niotkuda, s leve strane. Samo je tu stajala, reče, baš kao što to lisice umeju.

„Hoćeš da zaustaviš kola i da je posmatraš, Bel?”

„Ne. Ne, sad je već otišla. Da li je to kćerka gospođe Gringem svirala onaj klavir?”

„O, jeste. A nije tu devojku videla godinama. Imali smo običaj da kažemo kako su je možda tolike ikone nagnale da ode. Šta je sada na zidovima?”

„Papir sa prugama.” Onda Bel doda i ovo: „Tu je i fotografija njene kćeri na kaminu.”

Nešto kasnije, jednog drugog dana, kad je govorio o jednoj od sestara u samostanu u Mini koja ima obraze rumene poput jabuke, Bel reče da je ta opatica ovih dana bleda kao kreč, da joj je lice upalo i mlitavo. „Znači da je bolesna”, kaza on.

Najednom stekavši samopouzdanje i ne mareći za to šta ljudi misle, Bel iščupa Vajolentine biljke iz cvetnih leja i u leje zasadi nove biljke. Ispriča svom suprugu o promeni u garaži u Dusiju: Teksako se prodao, a ne Eso. Opisala mu je Teksakov logo, veliku crvenu zvezdu i kako su slova u reči raspoređena. Izbegavala je da se zaustavlja kod Dusija da ne bi tu kojim slučajem otpočeo razgovor, da ne bi kojim slučajem neko Dusija upitao da li ga je Eso izneverio ili štogod takvo. „Pa, ne, ne bih ga baš opisala kao srebrnastog”, Kazala je Bel o paunu u dvorani kuće u Barnagornu. „Kada bi ga očistili, rekla bih da je to ispod mesing.” Na spratu, sofe na svakom od krajeva pred soblja imale su nove prekrivače, a na njima behu buketi hrizantema u raznim bojama. „Pa ne, ne mršav, ne bih ga takvim opisala”, kaza Bel držeći fotografiju oca njezina supruga. „Snažno lice, rekla bih.” Učiteljica čiji su zubi nekada opisani kao dopadljivi sad je imala veštačke zube, i to tek manje od polovine svih, a osmeh joj je bio depresivan. Vreme je očigledno narušilo blistavu belinu fasade kuće MekKirdijevih, tako da je sad bila gotovo siva. „Plave kao nezaboravak”, rekla je Bel jednog dana opisujući planine koje su bile plave kada bi vreme tu boju istaklo. „Jedva da možeš i poverovati.” I nikada više u kući klavir-štimera nije izgovorenio da je plava boja planina suptilna plavičasta boja dima.

* * *

Oven Dromguld je prelazio prstima preko kore drveća. Mogao je da raspozna razliku u obrisu njihova lišća; mogao je da razazna bodlje kleke od bodlji kupina. Ptice je razaznavao po pevu, pse po lavežu, mačke po tome kako bi ga dotakle po nogama. Imao je slova na nadgrobnim spomenicima, pauze u sviranju orgulja, svoju violinu. Mogao je da vidi crveno, bobice na zelenici i mušmuli. Mogao je udahne miris lavande i majčine dušice.

Sve to nije moglo da mu bude oduzeto. I nije bilo važno ako bi se, tokom noći, izlizala boja na kuhinjskim drškama. Nije bilo važno to što porcelanski abažur u kuhinji ima naprslinu za koju on nikada pre nije čuo. Ono što je bilo važno jeste šteta naneta nečemu tako krhkkom kao što je san.

Supruga koju je prvu izabrao oblačila se jednolično: iz tištine i nastavaka – više nego iz reči – to je sad saznao. Seda kosa joj je neuredno padala na ramena, a leđa su joj bila malo pogrbljena. A kad su išli na popravku klavira, oni su bili dvoje starih ljudi, starijih no što su bili u svojoj bezvremenoj sreći. Ona ne bi ni mrava zgazila, ona nije bila osoba na koju si mogao da budeš ljubomoran, pa ipak, naravno da je novoj supruzi bilo teško da je svagda progoni njihova sreća, da svagda mora da odgovara na izazov s kojim ju je suočavala jednostavnost koja je u njihovom odnosu postojala. On se predao dvema ženama; nije napustio prvu, nije napustio drugu.

Svaka kuća u kojoj se nalazio klavir donosila je svoja protuslovija. Biseri koje je nosila gđa Putil bili su zapravo opâli, bleda koža knjižara u Kilijatu bila je pegava, dvored hrastova iznad Ogila bio je zasigurno dvored bukava? „Naravno, naravno“, Oven Dromguld bi se uvek složio jer je bilo pravedno da to učini. Nije mogao da krivi Bel što traži svoja prava, a to se nikad ne može učiniti bež nanošenja štete ili razaranja. Bel će da pobedi na kraju jer živi uvek pobeđuju. A i to je bilo pravedno jer je Vajolet pobedila na početku i dobila one bolje godine.

(*Engleskog prevela Marja Hamović*)